

การศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย*

The study of the Potentialities of Buddhist-Based Tourist Attractions in Chiang Rai

ณรงค์ เจนใจ**

Narong Jenjai

รณิดา ปิงเมือง***

Ranida Mingmoung

เลห์ล่า ตริเอกานุกูล****

Lelah Tri-aekanukul

จันจิรา วิชัย*****

Janjira Wichai

สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ประเทศไทย
Strategies for Regional Development, Chiang Rai Rajabhat University, Thailand

E-Mail: narongjenjai@gmail.com

Received : April 29, 2025

Revised : May 22, 2025

Accepted : May 23, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย และ (๒) เพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย เป็นการวิจัยแบบผสม กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย จำนวน ๕๒๔ คน ได้มาโดยวิธีสุ่มแบบบังเอิญ เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม ในการประเมินศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ๕ ด้าน วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของคณาจารย์เรื่อง “ยุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย Strategies for Regional Development, Chiang Rai Rajabhat University

** นายณรงค์ เจนใจ Narong Jenjai นักศึกษาสาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค

*** ผศ.ดร.รณิดา ปิงเมือง Ranida Mingmoung อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

**** ผศ.ดร.เลห์ล่า ตริเอกานุกูล Lelah Tri-aekanukul อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

***** อาจารย์ ดร.จันจิรา วิชัย Janjira Wichai อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ผลการวิจัย พบว่า สภาพทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงรายเป็นสถานที่มีความสวยงาม มีความพร้อมสำหรับการรองรับนักท่องเที่ยวและยังเป็นที่ยินยมนักท่องเที่ยวและนักแสวงบุญทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ และผลการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ๕ ด้าน พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.58$) เรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาน้อยสุดดังนี้ (๑) ด้านสถานที่ที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.53$) (๒) ด้านสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.97$) (๓) ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.54$) (๔) ด้านกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.39$) และ (๕) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อยสุด ($\bar{X} = 2.46$)

คำสำคัญ : ศักยภาพ; แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา; เชียงราย

Abstract

The objectives of this research were: (1) to study the current conditions of Buddhist-based tourist attractions in Chiang Rai Province, and (2) to assess the potential of such attractions and based on the mixed method for data collection, a questionnaire on the assessment of 5 aspects of tourism potentialities selected by the accidental sampling technique was conducted with 524 tourists visiting the Buddhist-based tourist attractions in Chiang Rai. The data were statistically analyzed using percentage, mean, and standard deviation.

The findings indicate that the Buddhist tourist sites in Chiang Rai are aesthetically appealing, well-prepared to accommodate visitors, and widely favored by both domestic and international tourists, including religious pilgrims, as well as religious pilgrims and revealed that all the 5 major aspects of assessing tourist attractions in Chiang Rai, with its mean of 3.58, were mostly found in terms of its location with its mean of 4.53, followed by its tourist attractions with its mean of 3.97, its accessibility with its mean of 3.54, its tourism promotion activities with its mean of 3.39, and its facilities with its mean of 2.46.

Keywords: Potentiality; Buddhist-Based Tourism; Chiang Rai

บทนำ

ปัจจุบันการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องทั้งจำนวนและรายได้จากการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นส่งผลให้แนวโน้มภาคการท่องเที่ยวจะมีการเติบโตมากยิ่งขึ้น ประเทศไทยยังคงมีศักยภาพและโอกาสทางการท่องเที่ยวมากมาย อาทิ ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ โดยในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ World Economic Forum : WEF ได้จัดอันดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยอยู่อันดับที่ ๓๒ จาก ๑๓๗ ประเทศสูงขึ้นจากอันดับของปีที่ผ่านมาโดยประเทศไทยมีคะแนนภาวะเศรษฐกิจมหภาคและโครงสร้างพื้นฐานที่ดีขึ้น ซึ่งอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ ของประเทศไทยอย่างมาก ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีผลกระทบทางตรงต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย คิดเป็นมูลค่า ๑.๒๙ ล้านล้านบาท หรือ คิดเป็นร้อยละ ๙.๒๐ ของผลิตภัณฑ์มวลรวม ภายในประเทศ (GDP) อีกทั้งมีการเติบโตโดยเฉลี่ยร้อยละ ๖.๗ ต่อปี ต่อเนื่องไปถึงปี พ.ศ. ๒๕๗๐ ซึ่งคาดว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๗๐ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะมีมูลค่าประมาณ ๒.๗๑ ล้านล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ ๑๔.๓๐ ของผลิตภัณฑ์มวลรวม ภายในประเทศ^๑ โดยการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและจำนวนนักท่องเที่ยวในประเทศไทย ในอีก ๔ ปี (พ.ศ.๒๕๖๑ -๒๕๖๔) จะมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง^๒ เมื่อก้าวถึงประเทศไทยในสายตาของนักท่องเที่ยวต่างชาติโดยส่วนใหญ่จะมองว่าเป็นประเทศที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม มีขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณีที่ดึงดูด โดยเฉพาะเป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนาซึ่งนักท่องเที่ยวได้ให้ความสนใจ เพื่อที่จะเที่ยวชมความงดงามของศาสนสถาน ทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนิกชน ที่เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมตามประเพณี ในพระพุทธศาสนาซึ่งสร้างขึ้นเพื่อใช้ในกิจการ หรือเกี่ยวข้องกับ พระพุทธศาสนา ได้แก่ สำนักสงฆ์ วัดวาอาราม โบสถ์ วิหาร เจดีย์และสถูป^๓

แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธที่มีศักยภาพสูงในด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดเชียงราย ได้แก่ วัดพระแก้ว สถานที่พบพระแก้วมรกตครั้งแรก วัดพระสิงห์มีหอวัฒนธรรมปริทรรศน์พิพิธภัณฑศาลากลางหลังเก่า (รัชกาลที่ ๕) วัดดอยงำเมืองเป็นสถานที่บรรจุอัฐิญาเม็งรายมหาราช วัดร่องขุนที่มีศาสนสถาน เป็นศิลปะเชิงพุทธศิลป์ที่ออกแบบและสร้างสรรค์โดยอาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ศิลปินแห่งชาติ วัดห้วยปลากั้ง เป็นวัดที่มีศิลปะของวัฒนธรรมร่วมระหว่างจีนและไทยที่สวยงาม เป็นที่ประดิษฐานองค์

^๑ กรมการท่องเที่ยว, แผนยุทธศาสตร์พัฒนาการท่องเที่ยว พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๖๔ ของกรมการท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร : วีไอพี ก๊อบบี้ ปรี้น, ๒๕๖๑), หน้า ๗.

^๒ สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔), (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๖๐).

^๓ วสันต์ ชีวะสาธน์, ศาสนสถานในพุทธศาสนา: แหล่งและบทบาท, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณ-ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒): หน้า ๑๐.

เจ้าแม่กวนอิมที่ใหญ่ที่สุดในภาคเหนือ สูงเทียบเท่าตึก ๑๔ ชั้น เป็นต้น นอกจากนั้นจังหวัดเชียงรายยังมีแหล่งท่องเที่ยวอื่นอีกเกือบทุกอำเภอที่เป็นโบราณสถาน พุทธสถาน จิตรกรรม สถาปัตยกรรมอันงดงามทำให้เกิดศรัทธา และดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้ไปท่องเที่ยวกราบไหว้สักการะอีกด้วย เช่น พระธาตุดอยเวา อำเภอแม่สาย พระธาตุดอยกิตติ พระธาตูป่าสัก พระธาตุเจดีย์หลวง พระธาตูปูข้าว พระธาตุผาเงา อำเภอเชียงแสน พระธาตุดอยจันทร อำเภอแม่จัน เป็นต้น

จากสถิติของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย สอดคล้องกับจำนวนนักท่องเที่ยวภายในประเทศของสำนักงานสถิติแห่งชาติ แสดงให้เห็นถึงจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงรายระหว่างปี ๒๕๖๓ - ๒๕๖๕ ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ จำนวน ๘,๗๒๙,๘๑๙ คน สร้างรายได้ให้กับจังหวัดเชียงรายทั้งสิ้นจำนวน ๕๘,๒๖๑.๘๔ ล้านบาท^๔ จากข้อมูลการสำรวจสถิตินักท่องเที่ยวและผู้เข้าปฏิบัติธรรมในวัดพระแก้ว(พระอารามหลวง) พบว่ามีผู้เข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญกุศลธรรมสวณะทุกวันพระในปี ๒๕๖๐ มีผู้เข้าร่วมทั้งหมด ๔,๑๗๖ คน^๕ เช่นเดียวกับวัดห้วยปลากั้งเมื่อดูจากจำนวนการขายบัตรขึ้นองค์พระแม่กวนอิม พบว่าในปี ๒๕๖๔ มีจำนวนกว่า ๘๐,๐๐๐ คน จากสถิติดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นว่าจังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดที่มีชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาที่ทำให้จังหวัดเชียงรายได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าจังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดที่มีความพร้อมในด้านการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาและเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงศักยภาพของวัดในจังหวัดเชียงรายเพื่อต่อยอดพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาได้อย่างแท้จริงและเพื่อการรองรับการขยายตัวทางการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงรายในอนาคต

วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อศึกษาสภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย
- ๒) เพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย

^๔ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สรุปสถานการณ์ท่องเที่ยวภายในประเทศเป็นรายจังหวัด พ.ศ. ๒๕๕๔ - ๒๕๖๕, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://www.nso.go.th/nsoweb/nso/statistics_and_indicators?impt_branch=๓๒๐. [๒ กันยายน ๒๕๖๗].

^๕ สำนักงานเลขานุการวัดพระแก้ว (พระอารามหลวง), สมุดคู่มือการสวดมนต์ทำวัตร, (วัดพระแก้ว พระอารามหลวง) : เชียงราย ม.ป.พ. ๒๕๖๐, หน้า ๕๐.

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ โดยกำหนดขั้นตอนและวิธีการในการวิจัยดังนี้

๑. การเลือกพื้นที่ในการศึกษา โดยการสอบถามนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย ในช่วงเดือนมกราคม ๒๕๖๐ จำนวน ๔๒๐ คนถึงวัดหรือสถานที่ทางพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ที่นักท่องเที่ยวรู้จักมากที่สุด โดยการวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อจัดลำดับวัดที่นักท่องเที่ยวรู้จักมากที่สุด ๑๐ อันดับแรกเป็นพื้นที่ในการศึกษา โดยวัดหรือสถานที่ทางพระพุทธศาสนา ๑๐ ลำดับแรก ได้แก่ (๑) วัดร่องขุน (๒) วัดร่องเสือเต้น (๓) วัดห้วยปลากั้ง (๔) ไผ่เจ็ญตะวันตก (๕) วัดพระธาตุดอยตุง (๖) วัดพระแก้ว (พระอารามหลวง) (๗) วัดพระสิงห์ (พระอารามหลวง) (๘) วัดแสงแก้วโพธิญาณ (๙) วัดพระธาตุผาเงา และ (๑๐) วัดมงคลธรรมกายาราม

๒. การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามศักยภาพของวัดที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา กับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ของวัดจำนวน ๕๒๔ คน โดยสอบถามความคิดเห็นตามองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว ๕A^๖ ได้แก่ Accessibility (การเข้าถึง) Activity (การมีกิจกรรม) Amenity (มีสิ่งอำนวยความสะดวก) Attraction (มีสิ่งดึงดูดใจ) และ Accommodation (มีสถานที่พักผ่อน) ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างตามสะดวก (Convenience Sampling) ซึ่งการเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลเรื่อง “ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย” ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ โดยใช้แบบสอบถามจำนวน ๕๒๔ ชุด ที่ระดับความเชื่อมั่นจากผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจหาค่า IOC จำนวน ๓ ท่านซึ่งได้ระดับความเชื่อมั่นอยู่ที่ร้อยละ ๙๗ และผ่านการตรวจสอบความน่าเชื่อถือแล้วมาทำการวิเคราะห์โดยวิธีการทางสถิติตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ สถานภาพ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่กำหนดหัวข้อการสอบถามเกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ๕A โดยวัดตามขั้นตอนของระดับความเห็นต่อสถานที่ท่องเที่ยว คำตอบเป็นระดับความจริงใจในความพึงพอใจในศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้มาตรวัดแบบ Likert (The Likert Scale) มี ๕ ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะสำหรับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ผู้ศึกษาได้กำหนดเป็นคำถามแบบปลายเปิด

^๖ Tourism Western Australia, “5A’s of Tourism ๒๐๐๘”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา www.tourism.wa.gov.au/jumpstartguide/totb_5Asoftourism.html, [๑ ตุลาคม ๒๕๖๑].

จากนั้นนำแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ตามหลักการ ๕A โดยทำการวิเคราะห์โดยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อคำนวณหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เป็นรายข้อและรายด้าน และเฉลี่ยรวมทุกด้าน โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาค่าเฉลี่ยของคะแนน เพื่อให้เห็นระดับของความเหมาะสมและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว จากกลุ่มตัวอย่าง การแปลความหมายของเครื่องมือ มีวิธีการแปลความหมายข้อคำถาม เป็นการประเมินค่า (Rating Scale) มี ๕ ระดับ และได้กำหนดระดับเกณฑ์ประเมินดังนี้

ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ – ๑.๕๐ = มีความเหมาะสมในระดับน้อยที่สุด

ค่าเฉลี่ย ๑.๕๑ – ๒.๕๐ = มีความเหมาะสมในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย ๒.๕๑ – ๓.๕๐ = มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ๓.๕๑ – ๔.๕๐ = มีความเหมาะสมในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ – ๕.๐๐ = มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด

ในส่วนข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวชมวัด ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์โดยการแยกหมวดหมู่และบรรยายสรุปโดยการบรรยายเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย จำนวน ๕ ด้าน โดยนำเสนอไว้ ๒ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ ๑ การวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม และส่วนที่ ๒ การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ส่วนที่ ๑ การวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

จากการสอบถามถึงสภาพทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๕๒๔ คน โดยแยกเป็นเพศ สถานภาพ อายุ การศึกษา อาชีพและรายได้ จำแนกได้ตามตารางที่ ๑ ดังนี้

ตารางที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
๑. เพศ		
ชาย	๒๓๘	๔๕.๔
หญิง	๒๘๖	๕๔.๖
๒. สถานภาพ		
โสด	๒๕๘	๔๙.๒
สมรส	๒๖๖	๕๐.๘

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
หย่าร้าง	๙	๑.๗
หม้าย	๒๐	๓.๘
แยกกันอยู่	๑๔	๒.๗
๓. อายุ		
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๖๑	๑๑.๖
๒๑ - ๓๐ ปี	๑๙๑	๓๖.๕
๓๑ - ๔๐ ปี	๘๙	๑๗.๐
๔๑ - ๕๐ ปี	๘๕	๑๖.๒
๕๑ - ๖๐ ปี	๗๕	๑๔.๓
มากกว่า ๖๐ ปี	๒๓	๔.๔
๔. ระดับการศึกษา		
ระดับประถมศึกษา	๓๕	๖.๗
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	๓๖	๖.๙
ปวช.	๑๙	๓.๖
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	๗๓	๑๓.๙
ปวส.	๔๔	๘.๔
อนุปริญญา	๒๓	๔.๔
ปริญญาตรี	๒๒๘	๔๓.๕
ปริญญาโท	๓๙	๗.๔
ปริญญาเอก	๑๒	๒.๓
อื่น ๆ	๑๕	๒.๙
๕. อาชีพ		
รับราชการในหน่วยงานของรัฐ	๑๐๐	๑๙.๑
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	๔๖	๘.๘
พนักงาน/ลูกจ้างของรัฐ	๕๘	๑๑.๑
ทำธุรกิจส่วนตัว / ค้าขาย	๑๑๔	๒๑.๗
เกษตรกร	๓๙	๗.๔
อื่นๆ	๑๖๗	๓๑.๙
๖. รายได้		
น้อยกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท	๑๖๗	๓๑.๙
๑๐,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท	๑๘๑	๓๔.๕
๒๐,๐๐๑ - ๓๐,๐๐๐ บาท	๑๑๓	๒๑.๖
มากกว่า ๓๐,๐๐๐ บาท	๖๓	๑๒.๐

จากตารางที่ ๑ พบว่าด้านเพศที่ตอบแบบสอบถาม เป็นเพศชายจำนวน ๒๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๔ และเพศหญิงจำนวน ๒๘๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๔.๖ ด้านสถานภาพพบว่าส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด จำนวน ๒๕๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๒ รองลงมาสถานภาพสมรส จำนวน ๒๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๖ และเป็นหม้าย จำนวน ๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ด้านอายุพบว่า ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๒๑-๓๐ ปี

จำนวน ๑๙๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๕ รองลงมาอยู่ระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๐ และอายุ ๔๑-๕๐ ปี จำนวน ๘๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๒ ด้านระดับการศึกษา พบว่าส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน ๒๒๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๕ รองลงมาระดับ ปวส. จำนวน ๔๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๔ และระดับปริญญาโท จำนวน ๓๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๔ ด้านอาชีพ พบว่าส่วนใหญ่มีอาชีพอื่นๆ (นักเรียน นักศึกษา และไม่มีอาชีพ) จำนวน ๑๖๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๙ รองลงมาทำธุรกิจส่วนตัว / ค้าขาย จำนวน ๑๑๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๗ และอาชีพรับราชการ จำนวน ๑๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๑ ด้านรายได้ พบว่าส่วนใหญ่มีรายได้ระหว่าง ๑๐,๐๐๐ - ๒๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๘๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๕ รองลงมาไม่มีรายได้น้อยกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๖๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๙ และมีรายได้ ๒๐,๐๐๑ - ๓๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๖

ส่วนที่ ๒ การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย

ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ๕ ด้านประกอบด้วย

๑. ด้านสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว

๒. ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

๓. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว

๔. ด้านสถานที่พักผ่อน

๕. ด้านกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว ดังรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ ๒ ถึงตารางที่ ๗ ดังนี้

ตารางที่ ๒ แสดงค่าเฉลี่ยการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย

๕ ด้าน

ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ๕ ด้าน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับ
สิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว	๓.๙๗	๐.๗๗	มาก
การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	๓.๕๔	๐.๘๗	มาก
สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว	๒.๔๖	๐.๘๖	น้อย
สถานที่	๔.๕๓	๐.๗๔	มากที่สุด
กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว	๓.๓๘	๐.๙๔	ปานกลาง
รวมเฉลี่ย	๓.๕๘	๐.๘๓	มาก

จากตารางที่ ๒ ตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามจำนวน ๕๒๔ คน พบว่าค่าเฉลี่ยการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ๕ ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับ มาก คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๘ โดยพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านสถานที่ ด้านที่อยู่ในระดับมาก คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว และด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านที่อยู่ในระดับปานกลางคือ

กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว และที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อยสุด คือ สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว

ตารางที่ ๓ แสดงค่าเฉลี่ยการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ด้านสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวจำแนกเป็นรายชื่อ

ด้านสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
สถานที่มีความสวยงามทางพุทธศิลป์	๔.๗๔	๐.๔๗	มากที่สุด
แหล่งเรียนรู้ทางคติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา	๔.๑๓	๐.๗๓	มาก
สถานปฏิบัติธรรมและวิปัสสนา	๓.๙๘	๐.๘๓	มาก
มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์	๔.๐๑	๐.๘๔	มาก
ความศรัทธาต่อเจ้าอาวาส	๔.๓๒	๐.๗๓	มาก
เป็นวัดพระอารามหลวง	๒.๒๘	๐.๙๔	น้อย
วัตถุมงคลที่วัดจัดทำขึ้น	๓.๙๔	๐.๘๘	มาก
สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ภายในวัด	๔.๖๐	๐.๕๓	มากที่สุด
มีการประกอบพิธีกรรมเสริมดวง เสริมโชคลาภ ฯ	๓.๗๗	๐.๙๘	มาก
รวมเฉลี่ย	๓.๙๗	๐.๗๗	มาก

จากตารางที่ ๓ พบว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ด้านสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว ภาพรวมอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดมี ๒ ข้อ คือ สถานที่มีความสวยงามทางพุทธศิลป์และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดและข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การเป็นวัดพระอารามหลวง

ตารางที่ ๔ แสดงค่าเฉลี่ยการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวจำแนกเป็นรายชื่อ

ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
มีฐานข้อมูลการเดินทางในเครือข่ายอินเทอร์เน็ต	๒.๗๐	๑.๐๘	ปานกลาง
สามารถเดินทางเข้าถึงได้หลากหลายเส้นทาง	๓.๖๙	๐.๙๓	มาก
มีป้ายบอกทางที่สะดุดตา มองเห็นได้ง่ายและโดดเด่น	๔.๐๓	๐.๘๓	มาก
การเดินทางเข้ามายังสถานที่มีความสะดวกรวดเร็ว	๔.๑๒	๐.๘๐	มาก
มีการจัดระบบจราจรภายในแหล่งท่องเที่ยวที่ดี	๔.๑๐	๐.๘๐	มาก
สามารถเดินทางมาท่องเที่ยวได้ตลอดปี	๔.๒๐	๐.๗๖	มาก
สามารถติดต่อสอบถามได้ทางโทรศัพท์	๑.๙๕	๐.๙๕	น้อย
รวมเฉลี่ย	๓.๕๔	๐.๘๗	มาก

จากตารางที่ ๔ พบว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ภาพรวมอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สามารถเดินทางมาท่องเที่ยวได้ตลอดปี รองลงมาคือการเดินทางเข้ามายังสถานที่ที่มีความสะดวกรวดเร็ว และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือสามารถติดต่อสอบถามได้ทางโทรศัพท์

ตารางที่ ๕ แสดงค่าเฉลี่ยการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวจำแนกเป็นรายข้อ

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
การต้อนรับและการให้ข้อมูลที่ดีของบุคลากรในแหล่งท่องเที่ยว	๑.๙๑	๐.๘๑	น้อย
มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว	๑.๙๔	๐.๘๕	น้อย
มีบริการร้านค้าเพื่อเช่าวัตถุมงคลและเครื่องประกอบพิธีกรรมเชิงพุทธ	๓.๘๖	๐.๘๔	มาก
มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับเด็ก คนพิการ ผู้สูงอายุ	๒.๑๖	๑.๐๔	น้อย
มีที่จอดรถพอเพียง	๒.๐๘	๐.๗๖	น้อย
มีระบบการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว	๒.๑๐	๐.๘๗	น้อย
มีสถานที่นั่งพักที่เพียงพอและร่มรื่น เหมาะแก่การพักผ่อน	๔.๐๖	๐.๘๖	มาก
มีห้องปฐมพยาบาลเบื้องต้น	๑.๘๒	๐.๘๐	น้อย
มีโรงทานไว้บริการอาหารและเครื่องดื่มฟรีแก่นักท่องเที่ยว	๒.๐๓	๐.๙๖	น้อย
มีร้านอาหารที่ถูกสุขลักษณะไว้จำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว	๑.๗๙	๐.๗๒	น้อย
มีห้องน้ำสะอาดและเพียงพอต่อนักท่องเที่ยว	๓.๙๕	๐.๙๓	มาก
มีบริการ wifi ฟรี	๑.๘๗	๐.๙๑	น้อย
รวมเฉลี่ย	๒.๔๖	๐.๘๖	น้อย

จากตารางที่ ๕ พบว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ภาพรวมอยู่ในระดับ น้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีห้องน้ำสะอาดและเพียงพอต่อนักท่องเที่ยว รองลงมาคือ มีการบริการร้านค้าเพื่อเช่าวัตถุมงคลและเครื่องประกอบพิธีกรรมเชิงพุทธ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ มีร้านอาหารที่ถูกสุขลักษณะไว้จำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว

ตารางที่ ๖ แสดงค่าเฉลี่ยการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ด้านสถานที่พักผ่อนจำแนกเป็นรายชื่อ

ด้านสถานที่พักผ่อน	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
จัดสถานที่เขตพุทธาวาส และ สังฆาวาส อย่างชัดเจน	๔.๖๓	๐.๖๓	มากที่สุด
มีการจัดภูมิทัศน์ที่ส่งเสริมด้านหลักธรรม	๔.๕๐	๐.๖๘	มาก
มีการจัดสถานที่สำหรับการปฏิบัติธรรม	๔.๔๕	๐.๘๐	มาก
มีสถานที่และสิ่งเรียนรู้เชิงพุทธศาสนาที่หลากหลาย	๔.๕๘	๐.๗๔	มากที่สุด
มีที่พักเพียงพอสำหรับผู้มาพัก ทั้งหมู่คณะ หรือครอบครัว	๔.๒๑	๑.๑๑	มาก
มีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย	๔.๗๐	๐.๕๕	มากที่สุด
เหมาะกับผู้มาท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย	๔.๖๕	๐.๖๘	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	๔.๕๓	๐.๗๔	มากที่สุด

จากตารางที่ ๖ พบว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ด้านสถานที่พักผ่อน ภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย รองลงมาคือ เหมาะกับผู้มาท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ มีที่พักเพียงพอสำหรับผู้มาพักทั้งหมู่คณะหรือครอบครัว

ตารางที่ ๗ แสดงค่าเฉลี่ยการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ด้านกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว จำแนกเป็นรายชื่อ

ด้านกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
มีกิจกรรมตามประเพณีทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับหลักธรรม	๓.๘๒	๑.๓๔	มาก
มีกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักพระธรรมวินัย	๑.๗๒	๐.๗๓	น้อย
มีกิจกรรมด้านการทำบุญในลักษณะสังคมสงเคราะห์	๓.๙๗	๐.๘๑	มาก
มีการสอนธรรมเป็นประจำ	๑.๘๐	๐.๘๒	น้อย
มีการประกอบพิธีกรรมทางคติความเชื่อของคนล้านนา เช่น สืบชะตา เทศน์มหาชาติ สรงน้ำพระธาตุ สงกรานต์ ไหว้ครู	๓.๘๔	๐.๙๒	มาก
มีกิจกรรมเน้นด้านพิธีกรรมไสยศาสตร์	๓.๕๓	๑.๐๓	มาก
มีกิจกรรมที่เน้นหลักการแก้กรรม	๓.๕๗	๑.๐๐	มาก
มีกิจกรรมที่เน้นการสะสมบุญ	๓.๘๕	๐.๙๓	มาก
มีกิจกรรมที่เน้นการวิปัสสนา ปฏิบัติธรรม	๓.๘๗	๐.๘๙	มาก
มีกิจกรรมด้านการฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ ด้วยหลักธรรม	๓.๙๑	๐.๙๓	มาก
รวมเฉลี่ย	๓.๓๘	๐.๙๔	ปานกลาง

จากตารางที่ ๗ พบว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ด้านกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว ภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีกิจกรรมด้านการทำบุญในลักษณะสังคัมสเกราะห์ รองลงมาคือ มีกิจกรรมด้านการฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ ด้วยหลักสูตร และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ มีกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักพระธรรมวินัย

สรุปการวิจัยพบว่า สถานที่ที่มีศักยภาพ พบว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ทุกแห่งมีจัดสถานที่เขตพุทธาวาส และ สังฆาวาสไว้อย่างชัดเจน มีการจัดภูมิทัศน์ที่ส่งเสริมด้านกิจกรรมเหมาะสมสำหรับการปฏิบัติธรรม อีกทั้งยังมีสิ่งเรียนรู้เชิงพุทธพุทธศาสนาที่หลากหลาย ซึ่งทุกวัดมีที่พักเพียงพอต่อผู้มาพักทั้งหมู่คณะหรือครอบครัว มีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยเหมาะสมกับผู้มาท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัย ในส่วนของด้านสิ่งดึงดูดใจและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว พบว่าจังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดที่มีการคมนาคมขนส่งที่สะดวกสบายทั้งทางรถยนต์และเครื่องบิน อีกทั้งแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงรายส่วนมากจะอยู่ติดถนนสายหลักจึงทำให้การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ง่าย อีกทั้งจังหวัดเชียงรายมีจุดเด่นทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมซึ่งเป็นการหนุนเสริมให้กับแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงรายให้ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวพบว่า ในส่วนนี้ยังมีข้อจำกัดบางประการกล่าวคือบางแหล่งท่องเที่ยวมีการประกอบพิธีกรรมเสริมดวง เสริมโชคลาภมากเกินไปจึงทำให้ขาดกิจกรรมที่เน้นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาไป อีกทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกบางประการที่ทางแหล่งท่องเที่ยวไม่ให้ความสำคัญเพราะเกรงจะทำลายทัศนียภาพจึงเป็นข้อจำกัดในส่วนนี้

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงรายโดยรวมทั้ง ๕ ด้าน พบว่าอยู่ในระดับมาก สามารถอภิปรายเป็นรายด้านตามค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาน้อยสุดดังนี้

๑. ด้านสถานที่พักผ่อนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดเนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงรายมีความพร้อมในด้านสถานที่เนื่องจากมีประวัติศาสตร์และมีอายุยาวนานจึงเป็นที่รู้จักและมีการจัดสถานที่ไว้อย่างเหมาะสมเป็นสัดส่วนสวยงาม ดังนั้นจึงทำให้ศักยภาพด้านสถานที่ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจึงโดดเด่นเป็นที่น่าประทับใจของนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับ ญัฐพล เนียมแก้ว^๗ ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อวัดเฉลิมพระเกียรติพระจอมเกล้าราชานุสรณ์ อำเภอกำแพง จังหวัดลำปาง พบว่านักท่องเที่ยวชาวไทยที่มี

^๗ ญัฐพล เนียมแก้ว, “พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อวัดเฉลิมพระเกียรติพระจอมเกล้าราชานุสรณ์ อำเภอกำแพง จังหวัดลำปาง”, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มีนาคม ๒๕๖๐): ๓๐๙-๓๒๓.

ความพึงพอใจต่อวัดเฉลิมพระเกียรติพระจอมเกล้าราชานุสรณ์ อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปางในด้านแหล่งท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อมสูงสุด

๒. ด้านสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก พบว่าวัดในกลุ่มนี้มีศักยภาพในด้านสถานที่ สิ่งดึงดูดใจ และการเข้าถึง อยู่ในระดับมาก เนื่องจากวัดในกลุ่มนี้มีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นจุดเด่นของแต่ละวัด อีกทั้งยังมีประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับวัดมาอย่างยาวนานจึงทำให้เป็นที่รู้จักและเคารพของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ได้กราบไหว้เพื่อขอพร เพื่อความเป็นสิริมงคลและการสร้างเสริมกำลังใจให้กับผู้คนที่มากราบไหว้ ที่มีผลมาจากความเชื่อและศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัด สอดคล้องกับวงศ์ธีรา สุวรรณิน และคณะ,^๙ วัชรภรณ์ ระยัศศรี,^{๑๐} มาโนช พรหมปัญโญและคณะ^{๑๑} ที่กล่าวถึงศักยภาพของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวไปในทิศทางเดียวกันว่า วัดที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวต้องมีศาสนวัตถุที่สำคัญ เช่น พระพุทธรูปต่าง ๆ ที่เป็นพระพุทธรูปที่เก่าแก่และศักดิ์สิทธิ์ไว้ให้ผู้คนเขากราบสักการะ อีกทั้งทางวัดยังมีการจัดกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องและเป็นประจำ โดยกิจกรรมที่โดดเด่น มีพุทธศาสนิกชนและนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวนมากเดินทางไปประกอบพิธีทางพุทธศาสนา ซึ่งพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติที่มาเที่ยววัดพบว่า นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยววัด มีวัตถุประสงค์เพื่อการได้ผ่อนคลายความเครียดเกิดความสบายใจและได้ชื่นชมความงดงามและโดดเด่นเป็นอย่างมาก บางวัดมีศิลปะและสถาปัตยกรรมในวัดมีคุณค่าสูงยิ่งที่ได้สืบทอดรักษากันมาอย่างยาวนาน โดยที่ทุกวัดต่างก็มีทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ส่งผลให้เกิดการพัฒนาจิตใจทำให้จิตใจสงบ และสอดคล้องกับ ที่กล่าวถึงศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดอุบลราชธานีในด้านการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวว่าวัดที่เก่าแก่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน มีสถาปัตยกรรมประเพณีและวัฒนธรรมที่โดดเด่น เป็นที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชมอย่างต่อเนื่อง

^๙ วงศ์ธีรา สุวรรณิน และคณะ, “การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดปทุมธานี”, วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๗) : ๖๓-๘๒.

^{๑๐} วัชรภรณ์ ระยัศศรี, “พฤติกรรมนักท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติที่มาเที่ยววัดในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑).

^{๑๑} มาโนช พรหมปัญโญ และคณะ, “แนวทางการเตรียมความพร้อมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของจังหวัดอุบลราชธานีเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน”, วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๖) : ๓๖-๔๗.

๓. ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก จังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดเศรษฐกิจชายแดนจึงทำให้มีโครงการต่างๆจากรัฐบาลที่เน้นการขยายเส้นทางคมนาคมขนส่งเพื่อเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ ในประเทศเพื่อนบ้านและจังหวัดใกล้เคียง โดยจังหวัดเชียงรายมีเส้นทางคมนาคมขนส่งที่สะดวกทั้งทางบกและทางอากาศ จึงทำให้การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวต่างๆสะดวกตามไปด้วยเพราะเส้นทางคมนาคมขนส่งได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ ณัฐพล เนียมแก้ว^{๑๑} ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อวัดเฉลิมพระเกียรติพระจอมเกล้าราชานุสรณ์ อำเภอกำแพง จังหวัดลำปาง พบว่านักท่องเที่ยวชาวไทยมีความพึงพอใจในด้านการคมนาคมมากที่สุดในเรื่องการเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวมีความสะดวก ปลอดภัย และมีป้ายสัญลักษณ์บอกทางชัดเจนเนื่องจากวัดอำเภอกำแพง จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นเส้นทางในการคมนาคมของจังหวัดลำปางที่เชื่อมโยงไปในหลายอำเภอและหลายจังหวัดจึงทำให้การคมนาคมสะดวกสบายและเข้าถึงง่าย

๔. ด้านกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนามีค่าเฉลี่ยระดับปานกลาง เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงรายส่วนมากเป็นวัด จึงมีข้อจำกัดบางอย่างในด้านกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวซึ่งวัดเองมีเพียงการจัดสถานที่และบรรยากาศให้เหมาะแก่การขึ้นชมธรรมชาติและ การศึกษาธรรมเป็นหลัก โดยมีบางวัดที่มีข้อจำกัดในด้านสถานที่ที่มีความคับแคบและตั้งอยู่ในเมือง เช่น วัดพระแก้วและวัดพระสิงห์ สอดคล้องกับ จุฑาภรณ์ หินซุย และ สถาพร มงคลศรีสวัสดิ์^{๑๒} ทำการศึกษาแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ กรณีศึกษาวัดประชาคมวนาราม อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าวัดขาดกิจกรรมในการดึงดูดนักท่องเที่ยวในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เพื่อให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ด ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน องค์กรเอกชน และหน่วยงานรัฐอื่น ๆ ในการวางแผนการตลาด และการดำเนินการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ซึ่งการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านการประชาสัมพันธ์ การพัฒนา ด้านโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวก เส้นทางคมนาคมยังไม่สามารถสนองต่อความสะดวกนักท่องเที่ยวได้

^{๑๑} ณัฐพล เนียมแก้ว, “พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อวัดเฉลิมพระเกียรติพระจอมเกล้าราชานุสรณ์ อำเภอกำแพง จังหวัดลำปาง”, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มีนาคม ๒๕๖๐): ๓๐๙-๓๒๓.

^{๑๒} จุฑาภรณ์ หินซุย และ สถาพร มงคลศรีสวัสดิ์, “แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธกรณีศึกษาวัดประชาคมวนาราม อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดร้อยเอ็ด”, วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๗) : ๕๐-๕๘.

๕. สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ยน้อยสุดอยู่ในระดับน้อย พบว่าในด้าน สิ่งอำนวยความสะดวกทางการบริการในระบบสาธารณูปโภค เช่น ห้องน้ำ น้ำดื่ม ที่นั่ง ทุกวัดมีความ พร้อมเช่นเดียวกับหลายวัดในเขตภาคเหนือ สอดคล้องกับ พระวิสุทธิ จิตวิสุทธิและคณะ^{๑๗} ได้ทำการศึกษา เรื่องการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธเพื่อการเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะ ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยทำการศึกษาจากวัดในเขตจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๔ วัด โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งสิ้น ๔๗ รูป/คน ผลการศึกษาพบว่า ในส่วนด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก สถานที่ควรร่มรื่น สะอาด และสงบ มีห้องน้ำสะอาดและเพียงพอ มีป้ายหัวข้อธรรมะข้อคิด ที่เป็นประโยชน์ จัดพื้นที่ให้ผู้เข้ามาใช้ บริการมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องธรรมะ และควรมีห้องสมุด ประจำวัดเพื่อให้ผู้สนใจได้เข้ามาศึกษาธรรมผ่านการจัดการท่องเที่ยวของวัด แต่มีสิ่งอำนวยความสะดวก บางประการที่ยังไม่มีความพร้อมเท่าที่ควรเนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย มีบริบทที่เป็นล้าหนา มีข้อจำกัดบางประการที่สืบเนื่องมาจากคติความเชื่อ “เรื่องซิด” ซึ่งเป็นข้อห้าม ต่างๆในระบบความเชื่อของคนล้านนา ดังนั้นจะเห็นว่าบางวัดมีการกำหนดขอบเขตที่ชัดเจนในเขตห้ามเข้า สำหรับผู้หญิง บางวัดกำหนดพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ไว้โดยเฉพาะ เช่นวัดพระธาตุดอยตุง กำหนดให้ไม่มีห้องน้ำ ในบริเวณพื้นที่โดยรอบของวัดหลวง(วัดที่ประดิษฐานพระธาตุ) เพราะถือว่าเป็นสิ่งสกปรก วัดพระแก้ว (พระอารามหลวง) ไม่มีสิทธิ์สำหรับคนพิการเพื่ออำนวยความสะดวกให้ขึ้นไปยังพระวิหารหลวงและ หอพระแก้วเพราะจะทำลายทัศนียภาพของสถาปัตยกรรม

ข้อเสนอแนะ

จังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่มีศักยภาพสูงในด้านสถานที่ที่มีความ สะดวกสบาย ที่มีการเดินทางเข้าถึงได้ง่ายทั้งทางรถยนต์ ทางอากาศ รวมถึงสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว ที่ล้วนแล้วแต่เป็นเอกลักษณ์ของเชียงราย ทั้งด้านประวัติศาสตร์ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และศิลปะ จึงทำให้ ศักยภาพในการดึงดูดมีความสำคัญสูงขึ้น แต่อย่างไรก็ตามแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัด เชียงราย ยังมีข้อจำกัดในด้านกิจกรรมเสริมและสิ่งอำนวยความสะดวกในการบริการต่าง ๆ ที่ยังมี ข้อจำกัดบางประการ เช่น อาคารสถานที่ขาดการบำรุงรักษา เรื่องการพัฒนาที่สอดคล้องกับนโยบาย ภาครัฐ และด้านการบริการอื่นๆ ภายในวัดเป็นต้น ดังนั้นหน่วยงานต่างๆ ควรมีการปรับปรุงแก้ไขดังนี้

^{๑๗} พระวิสุทธิ จิตวิสุทธิและคณะ, “การพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธเพื่อการเสริมสร้าง จิตสำนึกสาธารณะในจังหวัดเชียงใหม่”, วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๕๙): ๗๕-๙๐.

๑. ส่วนผู้ที่รับผิดชอบโดยตรง ควรมีการพัฒนาในด้านที่มีศักยภาพที่ดีอยู่แล้วให้มีความน่าสนใจและดียิ่งขึ้นและปรับปรุงในข้อที่มีข้ออ่อนให้ดีขึ้นไป โดยส่วนด้านที่มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่จังหวัดเชียงราย มีศักยภาพสูง แต่ยังมีข้อจำกัดบางอย่างที่ยังเป็นอุปสรรคอยู่ เช่น สถานที่มีความเก่าแต่ขาดการบำรุงรักษา ทำให้อาคารสถานที่มีความทรุดโทรมไปตามกาลเวลา ดังนั้นจึงต้องมีการประสานงานเพื่อขอสนับสนุนทั้งงบประมาณ และวิทยาการต่าง ๆ กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการบำรุงรักษาและพัฒนาปรับปรุงให้เกิดความแข็งแรงและสวยงามอยู่เสมอ

๒. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการบูรณาการในการดำเนินงานร่วมกับวัดหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย มีการประสานความร่วมมือระหว่างกันเพื่อกำหนดแผนหรือแนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวให้มีทิศทางในการดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน และให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงไปของสังคมในปัจจุบัน

๓. วัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำข้อมูลจากการวิจัยในครั้งนี้ไปสร้างกลยุทธ์และแผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ให้เกิดเป็นรูปธรรมและมีความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างแท้จริงเพื่อรองรับกับการท่องเที่ยวในอนาคต โดยเฉพาะกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักพระธรรมวินัยและการจัดให้มีการสอนธรรมเป็นประจำภายในวัด รวมถึงการส่งเสริมกิจกรรมและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการบริการภายในวัด

บรรณานุกรม

กรมการท่องเที่ยว. แผนยุทธศาสตร์พัฒนาการท่องเที่ยว ของกรมการท่องเที่ยว พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๖๔.

กรุงเทพมหานคร: วีไอพี ก๊อปปี้ ปรี๊น, ๒๕๖๑.

จุฑาภรณ์ หินชุย และ สถาพร มงคลศรีสวัสดิ์. “แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธกรณีศึกษา วัดประชาคมวนาราม อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด”. วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทย นานาชาติ. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๗) :๕๐-๕๘.

ณัฐพล เนียมแก้ว. “พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อวัดเฉลิมพระเกียรติ พระจอมเกล้าราชานุสรณ์ อำเภोज้ำหม่ จังหวัดลำปาง”. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัย ฟาร์อีสเทอร์น. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑, (มกราคม – มีนาคม ๒๕๖๐): ๓๐๙-๓๒๓.

พระวิสุทธิ จิตวิสุทธิโธและคณะ. “การพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธเพื่อการพัฒนาเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะในจังหวัดเชียงใหม่”. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒, (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๕๙): ๘๘.

มานิช พรหมปัญญา และคณะ. “แนวทางการเตรียมความพร้อมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของ จังหวัดอุบลราชธานีเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน”. **วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย**. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒, (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๖): ๓๖-๔๗.

วงศ์ธีรา สุวรรณิน และคณะ. “การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดปทุมธานี”. **วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์**. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๗): ๖๓-๘๒.

วสันต์ ชีวะสารณ์. **ศาสนสถานในพุทธศาสนา: แหล่งและบทบาท**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณ-ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

วัชรภรณ์ ระยัศรี. “พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติที่มาเที่ยววัดในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑.

สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. **แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรมมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๖๐.

สำนักงานเลขานุการวัดพระแก้ว (พระอารามหลวง). **สมุดคู่มือการสวดมนต์ทำวัตร**. เชียงราย: วัดพระแก้ว (พระอารามหลวง), ม.ป.พ., ๒๕๖๐.

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. “สถิตินักท่องเที่ยวไทย”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.mots.go.th>. [๑ ตุลาคม ๒๕๖๑].

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **สรุปสถานการณ์ท่องเที่ยวภายในประเทศ เป็นรายจังหวัด พ.ศ.2554 – 2565**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.nso.go.th/nsoweb/nso/statistics_and_indicators?impt_branch=320. [2 กันยายน 2567].

Tourism Western Australia. “5A’s of Tourism 2008”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา www.tourism.wa.gov.au/jumpstartguide/totb_๕Asoftourism.html. [๑ ตุลาคม ๒๕๖๑].